

Noves aportacions a la seca de Barcelona en temps de Felip III (IV). Els escuts amb marca B

*JORDI SIMÓ I BALAGUERÓ**

Com ja s'ha dit reiteradament, es fa difícil la interpretació i la consegüent classificació de les monedes anomenades “macuquines”, tant pel seu petit mòdul en comparació amb la mida de l'encuny com per la seva peculiar forma. Aquesta mala factura normalment en dificulta la lectura parcial o inclús total de la peça. Ja fa temps, però, que mirem de trobar peces fetes amb els mateixos encunyats per tenir una visió més completa de la totalitat de les llegendes i els gravats. Aquestes comparacions d'exemplars, algunes vegades i com en aquest cas, ens acaben donant sorpreses. Seguint amb els treballs publicats anteriorment per Sanahuja¹ i Boada i Trilla² sobre les emissions de “l'escut de la creueta” encunyats a Barcelona, ara hi podrem afegir una sèrie de peces que, fins a dia d'avui, restaven mal atribuïdes, a més d'una nova variant d'aquestes i una altra totalment inèdita.

Els escuts d'or de Felip III (IV) amb B són de Barcelona

Als catàlegs numismàtics de moneda espanyola, hi apareix ressenyada una peça de dos escuts amb data 1660 i atribuïda a la seca de Burgos. Ara podem demostrar que és un error de catalogació, doncs aquestes peces van ser encunyades a la seca de Barcelona.

A continuació ho expliquem. Partim de la base que no hem pogut trobar cap fons documental que ens certifiqui aquesta encunyació àuria burgalesa i, més encara, quan la seca no estava en funcionament aquell any. Sabem que el 22 d'octubre de 1660 es donà l'ordre reial d'obrir diverses seques peninsulars per batre “moneda menuda”, entre aquestes la de Burgos. Sabem també que fins el 12 de febrer de 1661 no s'hi començà l'encunyació de moneda lligada

* Investigador numismàtic. Membre de la SCEN (IEC).

1. SANAHUJA 2000, pàg. 33-36. SANAHUJA 2003, pàg. 157-166.

2. BOADA I TRILLA 2013, pàg. 179-184.

(billó).³ Aquell mateix any es nomenà assajador Antonio Ruiz de Valdivielso (1661-1664), qui marcà amb una R les emissions que es feren de maravedisos.⁴ Hi ha constància, tanmateix, d'unes rares peces de vuit maravedisos amb data 1660, fabricades en coure, que són catalogades com a una prova. No obstant això, creiem que en tan pocs mesos no hi hagué temps ni autorització de fer, a més d'aquestes suposades proves de coure, monedes d'or. Tampoc no es té constància de cap encunyació d'argent durant els anys esmentats. Tenim, doncs, segons la documentació conservada, que l'any 1660 la seca encara no estava en funcionament i que no es començà la fabricació a martell fins el febrer de l'any següent; a més, els exemplars descrits no porten cap mena de marca d'assajador, com pertocaria en aquestes sèries castellanes i no com passa en les sèries catalanes de l'època, on no hi constà mai aquest tipus de marques. L'absència de la marca d'assajador ens reforça l'atribució a la seca de Barcelona. Per tant, per aquesta banda, ja ens queda demostrat que no pot ser burgalesa. Però el que ens ha dut definitivament a corroborar-ho és la comparació dels encunys coneguts fins ara amb els d'una peça que ara donarem a conèixer.

Troblem publicades tres peces amb la marca B⁵ i sense marca d'assajador. Dues d'elles sense data visible (*fig. 1* i *fig. 2*) i l'altra amb data 1660 (*fig. 3*).

Fig. 1. Áureo & Calicó, subhasta 156-1, 03/12/2013. Lot. 1.

Fig. 2. Áureo & Calicó, subhasta 267-2, 22/04/2015. Lot. 2247.

Fig. 3. Soler i Llach, subhasta 88, 15/10/2015. Lot. 572

3. MURRAY 1999. www.segoviamint.org.

4. FERNÁNDEZ M. 2018. www.monedaslimpias.com/2018/07/ensayadores-con-felipe-IV-de-1660-1664.html.

5. Tauler & Fau. www.onzasmacuquinas.com.

Aquestes tres peces, més la que descrivim a continuació (*fig. 4*), comparteixen el mateix encuny de l'anvers, però els reversos són de quatre encunys diferents.

Fig. 4. Col·lecció particular.

a/ **PHI[...]**VS IIII • D • G Escut reial coronat; als costats, B-•II•. Valor II en horitzontal.

r/ **[...]IARVM•RE[...]** Creu d'escut dins de doble orla lobulada. Sense anells en els angles de l'orla.

Diàmetre màxim: 22,2 mm. Pes: 6,67 g. Nova variant inèdita.

La importància d'aquesta peça que presentem no recau només en el fet que comparteix encuny amb les altres tres, sinó en el fet que també comparteix l'encuny del revers amb dues peces més que recentment han aparegut en subhastes públiques (*fig. 5* i *fig. 6*). Una d'elles amb la data 1659 (*fig. 6*) i que en l'anvers porta la B-A de Barcelona. Aquestes dues peces són fetes amb el mateix joc d'encunys, tant per l'anvers com pel revers.

Fig. 5. Àureo & Calicó, subhasta 267-2, 22/04/2015. Lot. 2246.

Fig. 6. Áureo & Calicó, subhasta 294, 25/05/2017. Lot. 30.

Llavors, si les tres peces atribuïdes a la seca de Burgos i la peça que presentem comparteixen l'encuny de l'anvers i, a més, aquesta última també comparteix l'encuny del revers amb les dues peces clarament barcelonines, només podem concloure que totes són de Barcelona.

Els encunys comparats tenen trets diferencials molt notables que els fan inconfusibles. Això ens facilita una combinació d'encunys i anys que podem ordenar cronològicament i també, creiem, per l'evolució de les orles lobulades i els anells en els angles de les orles. En la següent seriació d'exemplars (*fig. 7*, de dalt a baix), al primer hi llegim 1659 i, al quart, 1660. Trobem enllaços d'encunys de revers entre els exemplars 1r i 2n, i enllaços d'anvers entre els exemplars 2n, 3r, 4t i 5é. Amb tota probabilitat, la data dels exemplars 2n, 3r i 5é ha de ser un dels dos anys esmentats o, fins i tot, ja que no ho podem assegurar ni descartar, podria tractar-se d'un any posterior a 1660.

Aleshores, com pot ser que tinguem combinat un encuny d'anvers amb quatre de revers diferents? L'explicació que hi podem donar és aquesta: com que les encunyacions eren fetes a martell, l'encuny de l'anvers era la pila (encuny fix), que sempre acostumava a durar molt més pel sol fet d'estar fixat, posició on també s'acostumava a posar el que tenia més dificultat en el gravat, en aquest cas, l'escut reial. El trossell (encuny mòbil) en aquest cas seria el del revers amb la creu, que és més fàcil de gravar. Per tant, és molt probable que, en les últimes monedes obrades el 1659, s'hi comencés a utilitzar com a pila i fos molt poc usat. En canviar d'any, com que encara era plenament funcional i no s'hi havia de fer cap modificació, es continuà fent servir amb els nous trossells de data 1660. Com a mínim duraria (ja que són els que coneixem) quatre trossells, i segurament durant l'ús del quart es trenqués o es deixés d'utilitzar. Tot i així, caldria saber amb certesa de quin any són els tres reversos amb data no visible, o qui sap si encara poden aparèixer peces amb altres combinacions o d'altres encunys diferents. Haurem d'esperar l'aparició de noves peces per poder-ho ampliar.

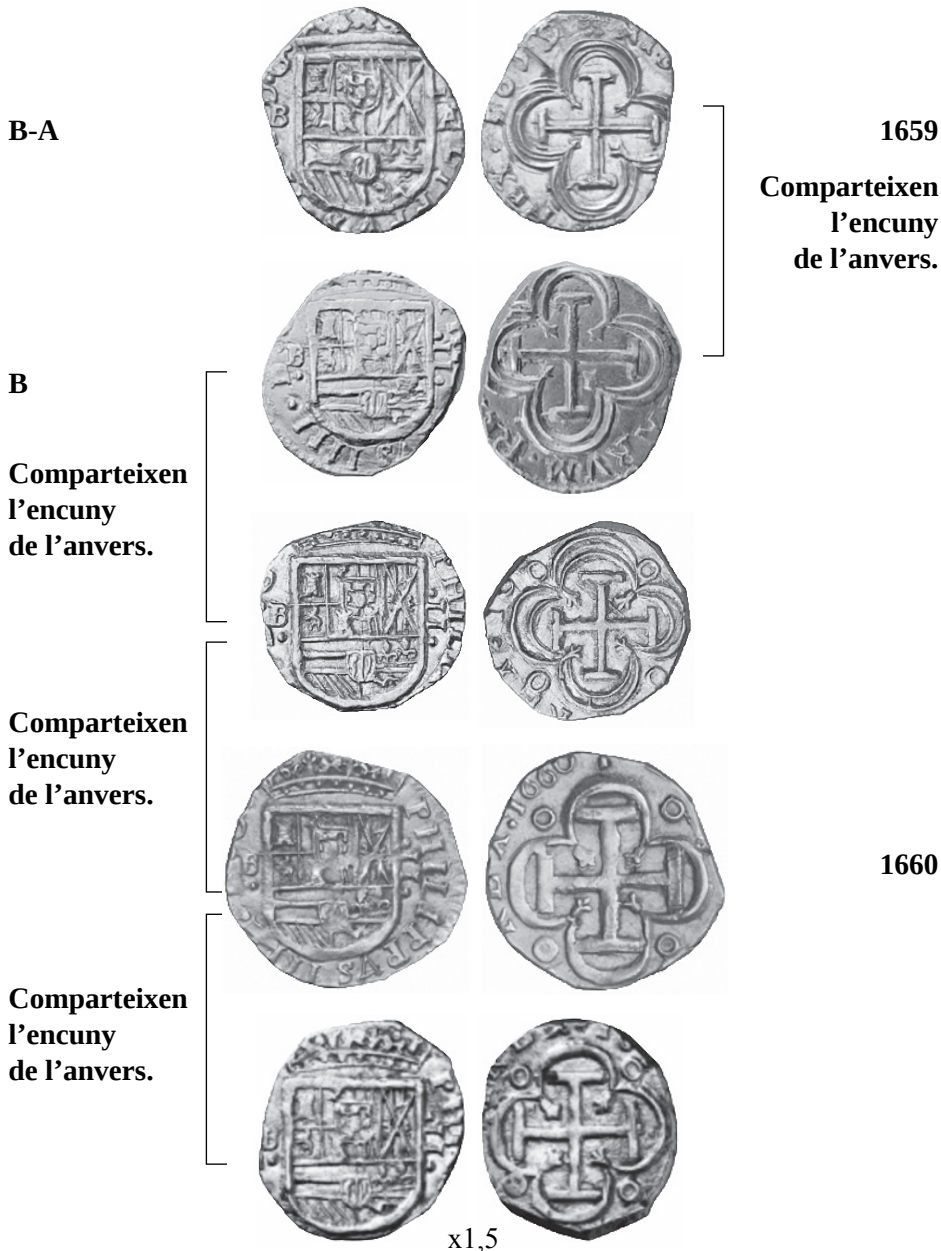

Fig. 7

Nou escut d'or de Felip III (IV) de Barcelona

Aprofitant la descoberta anterior, i sabent com sabem ara que la B sola també pertany a la seca de Barcelona, donem a conèixer la segona peça d'un escut de Felip III (IV) atribuïda a Barcelona (*fig. 8*). La primera, que fou publicada a l'*Acta Numismàtica* 43⁶ és del tipus B-A. La que presentem ara és del tipus B sola, com és també el cas dels trentins i llurs divisors, que la porten a partir de 1625 en onzens o terços, i de 1626 en trentins i mitjos, ressegellada o d'encuny, cosa que també confirma aquesta atribució.

Fig. 8. Col·lecció particular.

a/ [...] **III D G** Escut reial coronat amb dos escussons d'Habsburg, un en el lloc del de Portugal; als costats, B-I. Valor I en vertical.

r/ **HISPAN[...]** Creu d'escut dins de doble orla lobulada. Anells en els angles de l'orla.

Diàmetre màxim: 17,7 mm. Pes: 3,43 g. Inèdita.

Encara que, malauradament, no s'hi pot veure la data, sí que es veu clarament l'ordinal del rei (III). Creiem que totes les emissions de la sèrie de l'escut obrades a Barcelona en temps de Felip III (IV) i amb el numeral castellà són posteriors a la Guerra dels Segadors i, per tant, entre el 1652 i el 1665. És en aquest període on creiem que hem de situar també aquesta peça. L'evidència de peces conegudes així ens ho corrobora, tot i la poca abundància. Fins ara, només són conegudes peces de dos escuts amb les dates 1653, 1655, 1656, 1659 i 1660, i algunes d'encunys diferents dels anys esmentats però sense la data visible, i tan sols una peça d'un escut, aquesta també sense la data visible, més la que ara hem descrit.

Totes les sèries de l'escut fetes a Barcelona en l'època dels Àustries són rares o molt rares, cosa que demostra que les produccions foren molt minses, més encara quan s'hagueren d'anar alternant amb les de trentins (dobles ducats), que

6. BOADA I TRILLA 2013, pàg. 179-184.

durant molts anys gaudiren de molta més acceptació. Al regnat de Felip I (II) només tenim constància de l'encunyació de trentins i els seus múltiples. Durant els primers anys del regnat de Felip II (III), s'encunyen peces de quatre i de dos escuts d'estil castellà (1599)⁷ i de senzills i mitjos (1602-1603), i a partir de 1619 es va reprendre la de trentins, i la de terços des de poc abans (1618) fins al final del regnat.⁸ En començar el regnat de Felip III (IV), es continua amb les emissions de la sèrie del trentí amb llurs divisors (mitjos i terços) fins poc abans de la Guerra dels Segadors. Durant la guerra, segons les *Rúbriques de Bruniquer*, es bateren "trentins, mitjos i onsens" i també "dobles i mitjos dobles de or" (1641),⁹ tot i que fins ara només han estat retrobats el mig trentí i el terç. En acabar la contesa, quan es van reprendre les encunyacions d'or, ja només es van fer emissions de la sèrie de l'escut i, per tant, es donava per acabada, ara sí, l'etapa del trentí. Al regnat de Carles II s'incrementen les produccions i el valor encunyats passen a ser quatre (vuit, quatre, dos i un escuts), però continuen essent molt rares. També són d'extrema raresa els exemplars de vuit escuts fets en temps de l'Arxiduc Carles (conegut amb data visible, un sol exemplar de 1709 sobre 1708).¹⁰

BIBLIOGRAFIA

BOADA I TRILLA 2013 - Boada Salom, Jaume; Trilla Pardo, Emilio. "Una moneda inèdita del tipus de l'escut encunyada a Barcelona sota Felip III (IV). Anotacions sobre anomalies". *Acta Numismàtica* 43. SCEN (IEC). Barcelona, 2013, pàg. 179-184.

CALICÓ 2008 - Calicó, Xavier. *Numismática Española. Catálogo de todas las monedas emitidas desde los Reyes Católicos hasta Juan Carlos I. 1474 a 2001*. Áureo & Calicó. Barcelona, 2008.

CRUSAFONT 1983 - Crusafont i Sabater, Miquel. "Or inèdit de la Guerra dels Segadors". *Gaceta Numismática* 68, ANE. Barcelona, 1983, pàg. 49-57.

CRUSAFONT 1989 - Crusafont i Sabater, Miquel. *Barcelona i la Moneda Catalana*. Caixa de Pensions. Barcelona, 1989.

CRUSAFONT 2009 - Crusafont i Sabater, Miquel. *Catàleg General de la Moneda Catalana*. SCEN (IEC). Barcelona, 2009.

MURRAY - Murray, Glenn. "El vellón de molino y la mecanización a la Segoviana de las cecas castellanas (1660-1664)". www.segoviamint.org.

7. SANAHUJA 2011, pàg. 877-882

8. SANAHUJA 1999, pàg. 105-133. SANAHUJA 2003, pàg. 157-166

9. CRUSAFONT 1989, pàg. 174-177

10. TAULER & FAU 2011, pàg. 488

RUIZ CALLEJA 2015. Ruiz Calleja, Adolfo. “El vellón a molino de Felipe IV”. www.blognumismatico.com.

SANAHUJA 1999. Sanahuja Anguera, Xavier. “Ducats i principats catalans a l’època dels Àustries (1481-1602)”. *Acta Numismàtica* 29. SCEN (IEC). Barcelona, 1999, pàg. 105-133.

SANAHUJA 2000. Sanahuja Anguera, Xavier. “Els escuts d’or amb marca B-A són de Barcelona”. *L’Ardit* 14. Cercle Filatèlic i Numismàtic de Barcelona. Barcelona, hivern del 2000, pàg. 33-36.

SANAHUJA 2003. Sanahuja Anguera, Xavier. “Els escuts d’or de Barcelona de Felip II”. *Acta numismàtica* 33. SCEN (IEC). Barcelona, 2003, pàg. 157-166.

SANAHUJA 2011. Sanahuja Anguera, Xavier. “La dobla de Barcelona de 1599”, a Torres J., *Acta del Congreso Nacional de Numismática: Nules-València*, 25-27 d’octubre de 2011. Madrid, 2011, pàg. 877-882.

TAULER & FAU. Tauler Fesser, Rafael. *Oro macuquino. Catálogo Imperio Español 1474 a 1756*. Zugarto Editores, SA. Madrid, 2011.

TAULER & FAU. *Base de datos y catálogo digital*. www.onzasmacuquinas.com.